

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics, 2020; 1(208): 42-48

УДК 378:37.014-5

JEL classification: O10

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2020/208-1/5>

В. Осецький, д-р екон. наук, проф.
ORCID ID 0000-0001-5104-1070,
О. Кирильчук, канд. екон. наук, доц.
ORCID ID 0000-0003-1463-3952,
Н. Савчук, канд. екон. наук, асист.
ORCID ID 0000-0002-5794-1333

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

СОЦІАЛЬНІ ІННОВАЦІЇ В ОСВІТІ – ДРАЙВЕРИ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

Проаналізовано теоретичні підходи до розуміння сутності категорії "соціальні інновації" в освітньому просторі та показано, яку роль вони відіграють у розвитку людського капіталу. Дано авторське визначення соціальних інновацій і досліджено існуючі підходи до їх класифікації. Доведено значущість вищої освіти в розвитку людського капіталу й упровадженні нових соціальних ініціатив. Обґрунтовано необхідність проведення глибоких реформ системи освіти та фокусування уваги на додаткових місіях університетів з орієнтацією на інклюзивний розвиток, дослідну та підприємницьку діяльність. Висвітлено роль соціальних ініціатив у підвищенні конкурентоспроможності українських університетів.

Ключові слова: соціальні інновації, освіта, освітянський простір, драйвери, дослідний університет, підприємницький університет, людський капітал.

Постановка проблеми. Формування інформаційного суспільства потребує кардинальних інноваційних перетворень. Інноваційний характер цивілізаційного розвитку зумовлюється саме роллю людського капіталу як основного джерела інновацій. За даними Організації економічного співробітництва і розвитку [1], помітна висока кореляція між розвитком людського капіталу, що виявляється в рівні освіченості суспільства, і його інноваційності. Саме з інноваціями пов'язують подальший розвиток людства. Інновації вже впливають на всі сфери людського життя, зокрема на соціальну. Нині інновації є ефективним розв'язанням найбільш гострих суспільних проблем та упередженням негативних наслідків. Щодо соціальних інновацій, то це нове розв'язання соціальних проблем, більш ефективне і стабільне, ніж існуючі рішення, завдяки якому цінність, що створюється, повертається суспільству, а не окремим особам [2]. На сьогодні можемо спостерігати, як на базі розвитку теорії та практики людського капіталу вдосконалюються процеси соціалізації економіки та відбуваються якісні зміни парадигми дослідження місця вищої освіти в системі координат, оцінювання стратегії та напрямів розвитку соціальних інновацій у провідних країнах світу.

У сучасному світі соціальні інновації – суттєвий елемент розвитку системи освіти, і це передусім пов'язано з тим, що освітні установи ставлять за мету не тільки передати знання і готувати молодих спеціалістів, але і створюють економічну та соціальну цінність шляхом передавання суспільству технології та комерціалізації результатів навчання і досліджень. Водночас система освіти як головне джерело інновацій у суспільстві є динамічною і схильною до перетворень. У зв'язку з цим організаційно-методичні технології освіти й навчання, принципи організації системи набуття знань, інструментарій стратегічного управління розвитком підприємницьких університетів, професійно-методична компетентність викладачів фахових дисциплін постійно оновлюються відповідно до мінливих потреб суспільства.

Недооцінювання значення соціальних інновацій породжує нові, недостатньо глибоко досліджені суперечності в економічній теорії, що на практиці здатні чинити потужний негативний вплив як на розвиток людського капіталу, так і на вищу освіту. Утім, для успішного впровадження соціальних інновацій закладам вищої освіти необхідно визначити та застосувати ефективний інструментарій стратегічного управління розвитком підприємницьких університетів. Підприємницькі університети мають

стати флагманами подальшого розвитку людського капіталу й соціальних інновацій.

Питання соціальних інновацій актуалізується в умовах реалій української економіки, якій притаманний "інституційний вакуум" сфери інновацій, що супроводжується недостатнім розвитком формальних інститутів розвитку підприємницьких університетів, які покликані забезпечувати ефективність нарощування інтелектуального капіталу та підвищення творчого потенціалу суспільства. Соціальні інновації в Україні є відносно новим явищем. Незважаючи на зростаючий попит університетів і суспільства на нововведення в соціальній сфері, процес їх розповсюдження має точковий характер. Це пов'язано з наявністю бар'єрів, які перешкоджають застосуванню соціальних інновацій.

Аналіз досліджень та публікацій. Необхідність з'ясування сутності соціальних інновацій у вищій освіті та суспільстві стала імперативом для сучасної науки. Ця проблема широко представлена в наукових дослідженнях економіки, дидактики та соціології. Названі аспекти наукових розвідок відображені у працях іноземних вчених. Першими, хто вважав, що соціальні інновації можуть стати справжнім викликом для вищої освіти, були М. Андерсон (M. Anderson), Д. Доманські (D. Domanski), Дж. Ховалдт (J. Howaldt) [3]. Ці вчені дослідили можливі шляхи впровадження соціальних інновацій у діяльності закладів вищої освіти на прикладі проекту LASIN (Latin American Social Innovation Network, Латиноамериканська соціальна інноваційна мережа).

Вагомий внесок у дослідження ролі вищої освіти у сфері соціальних інновацій належить Клаусу Брунденіусу, Бо Горанссону та Хосе Манель Карвальо де Мелло [4], які показали, яку потенційно важливу роль відіграють університети в інклюзивній політиці знань. На їхню думку, соціальний розвиток має стати невід'ємною академічною місією університетів, щоб вони могли постійно триматися на хвилі освітніх інновацій.

Пошуку соціальних інновацій, які б давали змогу розв'язувати суспільні проблеми у контексті дослідження розвитку людського капіталу, присвячено праці таких вітчизняних науковців, як В. Базилевич [5], Е. Лібанова [6], О. Грішнова [7], А. Семжкіна [8], М. Ситницький [9], Л. Федулова [10] та ін. Вони націлені на формування сучасної соціально-економічної системи, перетворення новацій на соціокультурні норми та моделі розвитку людського капіталу.

Нерозв'язані частини загальної проблеми. Незважаючи на велику кількість наукових публікацій із досліджуваної проблематики, питання соціальних інновацій, механізми й умови їх запровадження трактуються зарубіжними та вітчизняними вченими неоднозначно. Відчувається нестача системних підходів до вивчення ролі соціальних інновацій у розвитку людського капіталу, який зумовлює зростання ролі знань, підприємницьких університетів, вищої освіти. Час вимагає систематизувати теоретичні підходи до визначення й обґрунтування позитивістських концепцій соціальних інновацій у вищій школі, реалізація яких допомогла б соціуму розв'язувати актуальні проблеми суспільства, де ключовим драйвером формування і розвитку соціальних інновацій є креативний, творчий, інноваційний людський капітал із потужним інтелектуальним потенціалом.

Мета статті полягає в обґрунтуванні основних положень концептуалізації впровадження соціальних інновацій в освіті, які становлять внутрішній зміст і постають однією із основних субстанціональних форм розвитку людського капіталу.

Методологія дослідження. Для досягнення поставленої мети та розв'язання окремих завдань використано сукупність методів емпіричного і теоретичного дослідження: методи аналізу, синтезу й узагальнення, що на діалектичному рівні досліджень дозволяють науково обґрунтувати теоретико-методологічні підходи до впровадження соціальних інновацій у сфері освіти і науки, реалізація яких забезпечить збалансований розвиток і збереження людського капіталу, виявить багатоструктурну класифікацію соціальних інновацій у соціальній сфері освіти; метод історичного та логічного дозволить виявити логічну послідовність формування поглядів на проблему соціальних інновацій у підвищенні якості людського капіталу для забезпечення високотехнологічного та інноваційного розвитку країни; метод вимірювання і формалізації застосовано при формуванні системи міжнародних рейтингів та індексів, які оцінюють стан розвитку людського капіталу, служачи інструментом міжнародного порівняння країн у сфері освіти й розширення інноваційних функцій сучасних університетів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Автором терміна "соціальна інновація" вважають Мухаммада Юнуса, лауреата Нобелівської премії миру 2006 року за зусилля дослідити економічний і соціальний розвиток "знизу". Він розвинув концепцію мікрокредитування та мікрофінансування. Вільна енциклопедія "Вікіпедія" визначає соціальну інновацію як нову ідею, стратегію, технологію, що сприяє розв'язанню соціально важливих завдань, які зумовлюють соціальні зміни в суспільстві [11]. Видання "Стенфордський вісник соціальних інновацій" (Stanford Social Innovation Review), засноване у 2003 р., проголосило соціальну інновацію як процес віднаходження, забезпечення підтримки й запровадження оригінальних рішень для соціальних потреб і проблем [12]. А. Семікіна, проаналізувавши значний обсяг літературних джерел, наводить таке означення: "соціальна інновація – це комплекс ініціатив, нововведень, нових послуг, які мають постійно впроваджуватися державою, соціальними партнерами, окремими суб'єктами господарювання в різних сферах формування, використання й розвитку людського капіталу заради корисних керованих соціальних змін, спрямованих на поліпшення його якості та підвищення конкурентоспроможності через розвиток продуктивних здібностей людей в економіці й краще за-

доволення соціальних потреб" [8, с. 30]. О. Набатова визначає соціальні інновації як широке поняття, яке охоплює і природно-історичні зміни, що ламають традицію й відкривають шлях новому, і нові ідеї, що перебудовують суспільство, і проектну діяльність суб'єктів управління, яка створює нові цілі та структури [13, с. 64]. А. Царев розглядає соціальну інновацію в широкому та вузькому значенні. У широкому значенні – це всі існуючі види інновацій: техніко-технологічні, економічні, політичні, правові, власне соціальні, психологічні, педагогічні, наукові, культурні та ін. У вузькому значенні під соціальними інноваціями варто розуміти, на його думку, процеси оновлення тільки соціальної сфери життя суспільства, які викликають зміни соціальних груп, спільнот та їхніх відносин, соціального середовища, соціальних інститутів і організацій [14, с. 66].

Радники бюро з європейської політики запропонували більш коротке та універсальне визначення цього поняття: соціальні інновації – це інновації, які є соціальними з двох боків, і в цілях, і в засобах; це нові ідеї (продукти, послуги та моделі), які одночасно задовольняють соціальні потреби (більш ефективно, ніж альтернативи) і створюють нові соціальні відносини або співпрацю, тобто це нововведення, які є не тільки корисними для суспільства, а й підвищують спроможність суспільства діяти [2].

У ХХ ст. соціальні інновації почали розглядати як досягнення виробничих успіхів, модернізації охорони здоров'я, освіти й розвитку демократії, створення нових методів впливу на споживача, відкритий доступ до інтелектуальної власності, комплексний підхід до розв'язання державних питань. Це все наслідки розвитку та впровадження соціальних інновацій у ту чи іншу сферу людського життя.

Таким чином, на основі узагальнення існуючих наукових підходів ми визначаємо соціальні інновації як нові ідеї, можливості та дії в соціальному просторі, які збільшують можливості застосування ресурсів для підвищення високої якості та конкурентоспроможності людського капіталу. У центрі уваги соціальних інновацій є не технологія, а люди, їхні відносини, інтереси, потреби та цілі. Головна мета – за допомогою нових соціальних інститутів сприяти розв'язанню соціальних проблем і забезпечити підвищення якості життя, освіти, продуктивності праці.

До соціального простору при цьому відносять багатовимірний простір взаємопов'язаних соціальних процесів, соціальних відносин, соціальних практик, соціальних позицій. Загалом сутність соціальних інновацій полягає у збільшенні можливості застосування різних ресурсів для розв'язання передусім соціальних проблем [15].

Соціальні інновації мають різні класифікації, одна з них:

- за об'єктами інвестування – демографія, охорона здоров'я, поліпшення умов життя населення, підвищення культурного рівня, соціальне забезпечення;
- за суб'єктами інвестування – міжнародні організації, органи державної влади, фізичні та юридичні особи;
- за формою реалізації – речові, грошові, організаційні, культурні;
- за терміном інвестування: короткострокові (до 1 року), середньострокові (від 1 року до 3 років); довгострокові (від 3 років і більше);
- за призначенням – змінюють форму діяльності; створюють новий продукт [14].

А. Жалдак і Н. Симченко пропонують іншу класифікацію соціальних інновацій (рис. 1):

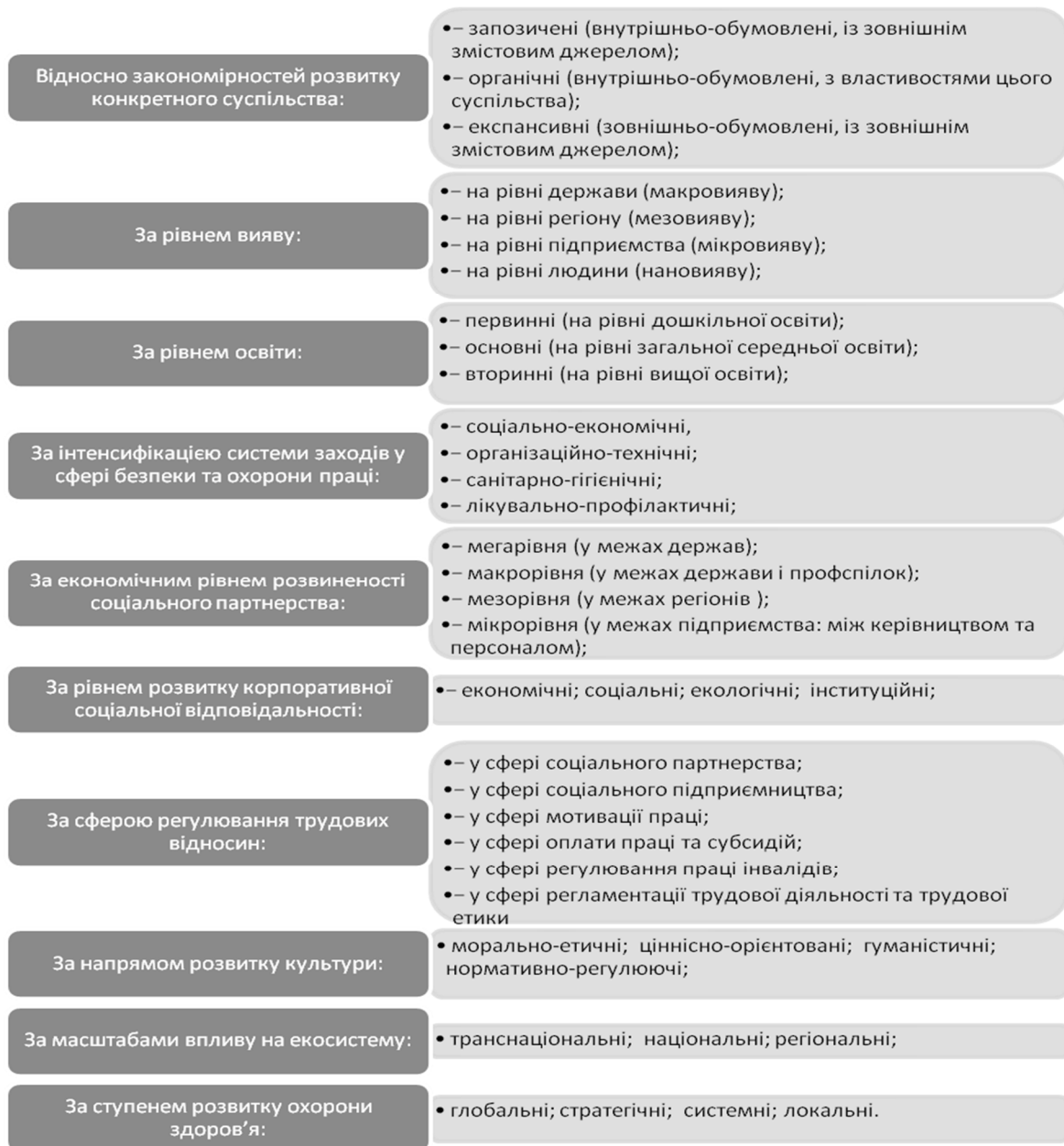

Рис. 1. Класифікація соціальних інновацій [16, с. 93]

Джерело: створено автором самостійно.

Соціальні інновації допомагають економічному розвитку суспільства, підвищують якість, рівень і тривалість життя, розв'язують складні ситуації в соціумі, згладжують перехід від однієї стадії технологічного процесу до іншої. Розвиток соціальних інновацій забезпечує створення суспільства зі збалансованістю соціальних, економічних і екологічних потреб. Головною умовою для формування такого суспільства є людський капітал – інтенсивний і складний виробничий фактор розвитку економіки та суспільства, який включає трудові ресурси, знання, інструменти інтелектуальної та організаційної праці, які забезпечують ефективне й раціональне функціонування людського капіталу як фактора виробничого розвитку. Розвиток людських ресурсів із метою підвищення продуктивності праці досягається шляхом вкладення інвестицій [17].

Отже, у сучасних умовах для успішного створення корисних суспільству соціальних інновацій необхідно розвивати людський капітал, який відповідатиме сучасним ре-

ліям життя. Цей розвиток безпосередньо залежить від складів вищої освіти, де необхідно змінити роль викладачів – носіїв новаторських підходів. Викладач є носієм конкретних нововведень, їхнім творцем, модифікатором, має широкі можливості, пов'язані з можливістю оцінити ефективність наявних технологій і методик навчання, тому й може їх коригувати, вести дослідницьку роботу та впроваджувати новітні підходи до викладання [18, с. 3].

Ступінь розвитку освіти як прямо, так і опосередковано впливає на соціально-економічну сферу суспільства. Особливо вона дотична до таких областей, як соціальна мобільність, зайнятість, ринок праці, рівень життя населення, показуючи високу значущість даної сфери. Соціальні інновації у цій сфері направлені передусім на підвищення ефективності та якості освітнього процесу, а також на забезпечення доступності освіти. Розподіл виявлених соціальних інновацій у соціальній сфері освіти за різними критеріями становить їх багатоструктурну класифікацію, яку показано на рис. 2.

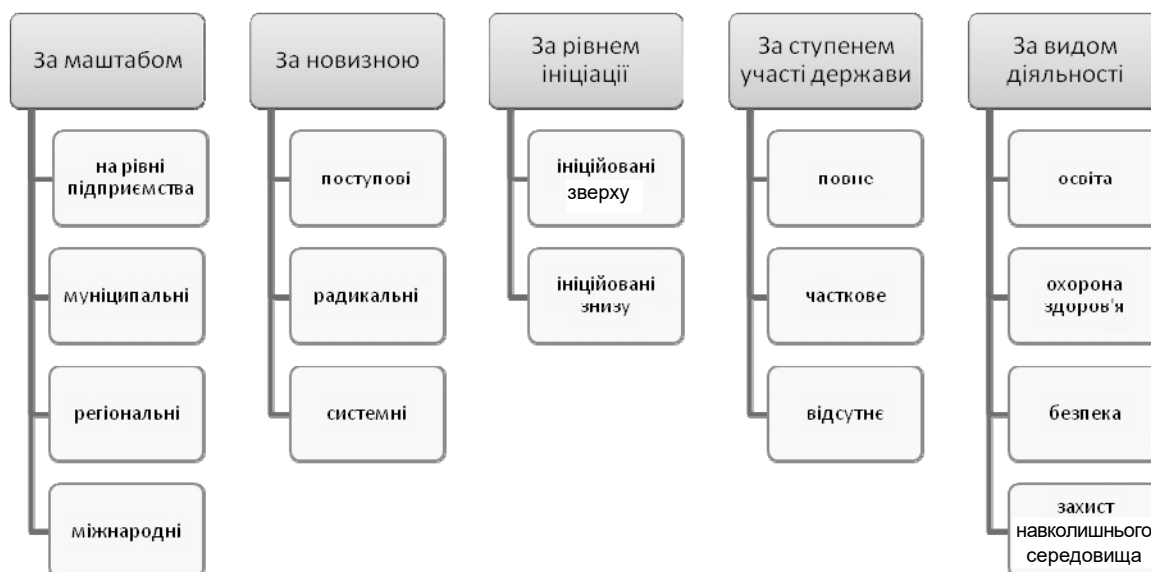

Рис. 2. Багатоструктурна класифікація соціальних інновацій у соціальній сфері освіти

Джерело: розроблено авторами на основі [16, 19, 20].

На міжнародному рівні більшість інновацій є приватними, причому з високим ступенем новизни (радикальні інновації). Також у освіті існують соціальні інновації з повною та частковою участю держави.

Варто зазначити, що інновації в освіті ініційовані "знизу", є міжнародними та радикальними, у той час як інновації, ініційовані "зверху", – поступовими й реалізуються на рівні країни. Специфіка зумовлена державною політикою, а також особливостями інституціональної структури сектору суспільних благ.

Загалом аналіз соціальних інновацій у сфері освіти показав недостатність соціально-інноваційних ініціатив з повною й частковою участю держави. Тільки відкритий університет у Великобританії є прикладом великомасштабної інновації на національному рівні. Зауважимо, що соціальні інновації є важливим інструментом розвитку територій в умовах формування економіки знань.

Створення соціальних інновацій у освіті, рівень підтримки, рівень застосування вимагає більш глибокої реформи системи освіти. Ідеться про заклик до більшої міждисциплінарності, сильнішої взаємодії між базовими та прикладними дослідженнями, більшої підзвітності й глибокого розуміння соціальних наслідків технологічного розвитку як із погляду можливостей, так і загроз. Це такі питання, як соціальна відповідальність, критичні наслідки технологічних розробок і принципове переосмислення моделі зростання. З методологічної позиції підходи до участі й активного навчання стають дедалі більш важливими. Ці потреби – у відсутності бар'єрів у системі освіти, яка все ще ґрунтується на дисциплінарній орієнтації та поглядах на студентів як на пасивних приймачів знань.

Важливо також забезпечувати доступ до університетської освіти без дискримінації за ознаками раси, статі, статусу, доходів або інших факторів. Усе це в майбутньому зменшить різницю в доходах, що нині спостерігається у багатьох країнах, особливо в тих, що розвиваються. Для розв'язання цих питань необхідний постійний обмін ідеями та інформацією між дослідницькими групами. Таким прикладом є UniDev (Universities in Development – the Evolving Role of Academic Institutions

in Innovation Systems and Development) – міжнародна дослідницька група з командою в 14 країнах (Болівія, Бразилія, Китай, Куба, Данія, Німеччина, Латвія, Мозамбик, Російська Федерація, Південна Африка, Швеція, Танзанія, Уругвай та В'єтнам), яка досліджує роль університетів та їх вплив на розвиток країни [21, с. 1]. Дослідники фокусують увагу на трьох місіях університетів: навчати, досліджувати і третій місії, під якою вони розуміють науку та державну політику.

З погляду інклюзивності та соціальних інновацій наявність доступу до нових знань і навчання є ключовим питанням у їхніх дослідженнях, але не єдиним актуальним. Модель викладання та навчання значною мірою впливає на умови інклюзивного розвитку. Дослідники стверджують, що особливо важливим є залучення студентів (у тому числі науковців першого покоління) до вищої освіти та стимулювання співпраці із зовнішніми партнерами. Університети дедалі більше визнаються важливими рушійними силами інновацій і сталого розвитку, і очікується, що вони відіграватимуть вирішальну роль як у формуванні політики, так і в її реалізації.

Іншим прикладом є проект LASIN [22], фінансований Європейською Комісією, що передбачає створення консорціуму із 13 партнерів, включаючи 11 університетів. Протягом трьох років партнери мають розробити чітку методологію та комплекс навчальних і позакласних заходів в установах-учасниках проекту з метою сприяння й підтримки соціальних інновацій. Метою спеціалізованих підрозділів підтримки соціальних інновацій університетів є розробка стабільних ініціатив та дій, які безпосередньо сприятимуть соціальній єдності, рівності та соціально-економічному розвитку в кожному регіоні. Як наслідок, університети зможуть робити реальний внесок у свої громади через експлуатацію негласних і кодифікованих знань, а також їх віртуальних і фізичних просторів, мереж і досвіду. Таким чином, хоча проект безпосередньо залучатиме академічну спільноту, персонал і студентів відповідних університетів, він має надзвичайно важливу мету – впливати на життя людей, діяльність громадських організацій, молодь і жіночі групи, місцеву владу.

В умовах глобального освітнього простору трансформуються та диверсифікуються інноваційні функції сучасних університетів, які починають виступати активними учасниками розвитку соціальних інновацій, поступово розширюючи свої підприємницькі функції. Для того щоб не тільки успішно функціонувати, але й ставати лідерами в сучасному глобальному освітньому просторі, університети мають значно посилювати та урізноманітнювати соціальні інновації. Насправді підприємницькі та дослідницькі аспекти пронизують усі основні напрями діяльності сучасних університетів. Із цього приводу Б. Кларк (B. Clark) наголошує на доцільності розгляду підприємництва університетів як процесу, так і результату [23]. У першому випадку Б. Кларк зазначає, що підприємницькі університети активізують свою інноваційну діяльність, стаючи завдяки цьому дієвими і впливовими суб'єктами економічного розвитку держави. У другому випадку вчений зазначає, що основою появи феномена підприємницьких університетів є їхнє прагнення до генерування та впровадження соціальних інновацій, що забезпечує досягнення актуального, бажаного результату – високого рівня конкурентоспроможності людського капіталу й оцінювання діяльності сучасних університетів на ринку освітніх послуг.

Повноцінний розвиток людського капіталу неможливий без міжнародного партнерства на рівні урядів країн, корпоративного сектору, експертного середовища. Окрім можливостей, які створюються засобами такого партнерства, міжнародне співробітництво, участь у міжнародних проєктах та ініціативах є джерелом зобов'язань України в частині розвитку людського капіталу, які формують відповідні завдання державної політики у сфері освіти і науки.

Співробітництво України з Європейським Союзом у межах Східного партнерства передбачає багатосторонній вимір співробітництва та виконання міжнародних зобов'язань, задекларованих документом "20 досягнень Східного партнерства до 2020" [24], що був офіційно затверджений на саміті Східного партнерства в листопаді 2017 р. Широкий тематичний спектр, а також визначення конкретних проміжних і кінцевих індикаторів успіху для країн Східного партнерства дає змогу використовувати вказаний документ як дорожню карту позитивних трансформацій у східному вимірі Європейської політики сусідства. Пріоритет IS "Мобільність та контакти між людьми" передбачає завдання у сфері розвитку людського капіталу (досягнення 18 – Молодь, освіта, розвиток навичок і культура, досягнення 20 – Дослідження та інновації). Участь України у програмах Erasmus+ "Креативна Європа", COSME (Competitiveness of Enterprises and Small and Medium-sized Enterprises), Горизонт-2020 покликана спрямовувати зусилля на розвиток навичок і вмінь, обмін досвідом [18].

Для успішного розвитку людського капіталу необхідно передусім змінити мислення молодих і креативних студентів, які навчаються і здійснюють дослідження в університеті. Одночасно зі вступом до університету потрібно орієнтувати їх на створення свого, унікального шляху реалізації власних підприємницьких ідей, а не на пошук тих, кому можна продати ці ідеї без подальшого їх розвитку. Тим, хто здатен створювати нове, інноваційно мислити та боротися за свої ідеї, у підприємницьких університетах слід приділяти особливу увагу. Усі ініціативи осіб із підприємницьким типом мислення на початкових етапах мають бути підтримані, оскільки такі особи є дуже вразливими до критики й зазвичай мають сумніви в успішності своїх ідей і розробок, однак вірять у свою мрію і знають, чого хочуть, проте не знають, як досягти потріб-

ного результату. Якщо не приділяти уваги не дуже важливим, на перший погляд, ідеям, то можна втратити генеральну думку, здатну стати ключовою для розв'язання майбутніх важливих завдань. Такі умови вільнодумства та відчуття всебічної підтримки забезпечує академічна свобода, яка має бути ключовим принципом функціонування кожного підприємницького (дослідного) університету [9, с. 207].

Польський соціолог Пйотр Штомпка (P. Sztomпка) [25] зазначає, що університети, на відміну від професійно-технічних навчальних закладів, мають виховувати сумлінних громадян, а не тільки кваліфікованих працівників. Акцент слід робити на практичних навичках, вузькій спеціалізації, що є основним компонентом демократичного розвитку людського капіталу.

У роботі J. Zygmunt [26] викладено найважливіші детермінанти розвитку людського капіталу в конкретних моделях регіонального розвитку. Це дослідження засвідчило необхідність впровадження соціальних інновацій у сферах передання знань, розвитку соціального та людського капіталу в регіонах, які не мають достатніх ендогенних ресурсів. Науковець наголосив, що для розвитку людського капіталу вбачається доцільним стимулювати підприємництво та співпрацю, спрямовану на посилення інноваційної активності сучасних університетів, а також зазначив про важливість підтримки соціальних інновацій.

Розвиток людського капіталу є однією із пріоритетних цілей, окреслених середньостроковим планом пріоритетних дій уряду до 2020 року [27], інструментами досягнення якої визначено проведення реформ системи охорони здоров'я, освіти, державної соціальної підтримки, що мають забезпечити підвищення якості життя, освіти, продуктивності праці.

Прийняття Закону України "Про вищу освіту" (2014) стало формальним початком реформи вищої освіти, метою якої є створення системи забезпечення та поліпшення якості вищої освіти, що відповідає європейським рекомендаціям і стандартам вищої освіти, враховує кращі світові практики та є основою технологією досягнення відповідності освітньої системи до вимог і потреб суспільства та збалансованого розвитку людського капіталу в Україні.

Розвиток людського капіталу перебуває у фокусі Цілей сталого розвитку (Sustainable Development Goals), які є частиною порядку денного в галузі розвитку на період до 2030 року, прийнятого у вересні 2015 року. Цілі сталого розвитку (ЦСР) є безпрецедентним політичним консенсусом стосовно того, який рівень прогресу є бажаним на світовому рівні. Уряд України, поряд з урядами багатьох інших держав, узяв на себе зобов'язання щодо реалізації ЦСР із огляду на національні особливості, можливості й рівні розвитку, враховуючи національні стратегії та пріоритети.

Серед переліку із 17 ЦСР найбільше характеризують зусилля, спрямовані на формування та розвиток людського капіталу, ціль 3 – "Міцне здоров'я і благополуччя", ціль 4 – "Якісна освіта" та ціль 8 – "Гідна праця та економічне зростання". Дотичними до проблематики також є ціль 1 – "Подолання бідності" і ціль 10 – "Скорочення нерівності", які передбачають підвищення базових стандартів життя, досягнення соціальної рівності та сприяння справедливому соціальному розвитку [18].

Таким чином, одним із головних пріоритетів держави у сфері освіти і науки має стати розвиток людського капіталу як найціннішого ресурсу, що постійно оновлюється, потужним джерелом науково-технічних і соціальних інновацій. Від якості людського капіталу залежать не лише темпи поширення нових соціальних інновацій у су-

спільстві, а й темпи впровадження і комерціалізації розробок. Важливість людського капіталу, на думку експертів Світового банку, зумовлена тим, що без нього "країни не зможуть ані добитися стрімкого економічного зростання, ані сформувати контингент працівників, готових зайняти робочі місця майбутнього, що вимагають підвищеної кваліфікації, ані ефективно конкурувати на світовій економічній арені" [28].

Висновки та дискусія. Виходячи з вищезазначеного, відмітимо, що ефективне впровадження соціальних ініціатив в освітній сфері має стати новим вектором інноваційного поступу українських університетів і розвитку людського капіталу. Доцільною стане необхідність змін в освіті та пошук дієздатних моделей розвитку нових практик соціальної інтеграції через демократизацію знань і активні партнерські відносини, які б виступали драйверами поступу людського капіталу. Мова йде про впровадження нових соціально-орієнтованих моделей навчання, розвиток аутич-діяльності університетів та соціального підприємництва, підтримання заклику до більшої міждисциплінарності, які принесуть користь не лише стейкхолдерам, а й суспільству загалом. Такого роду заходи повинні стати невід'ємною академічною місією закладів вищої освіти для того, щоб вони могли постійно залишатись у авангарді освітніх соціальних ініціатив. Подальші наукові зусилля слід скерувати на аналіз позитивного досвіду провідних університетів світу із просування ініціативних соціальних проектів представниками академічних кіл і визначення впливу ключових індикаторів успіху на розвиток людського капіталу. Окремо опрацювання потребуватимуть запропоновані способи залучення перспективної талановитої молоді до інноваційних соціальних проектів.

Список використаних джерел:

- Higher Education in Cities and Regions. 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.oecd.org/education/imhe/42440961.pdf.
- Empowering people driving change: Social innovation in the EU. Bureau of European Policy Advisers, European Commission. – 2011. – 176 p.
- Anderson M. Social innovation as a chance and a challenge for higher education institutions / M. Anderson, D. Domanski, J. Howaldt // Atlas of Social Innovation. – 2017. – P. 50–54.
- Brundenius C. Universities, Inclusive Development and Social Innovation. An International Perspective / C. Brundenius, Bo Göransson, J. Manoel // Springer International Publishing Switzerland. – 2017. – 405 p.
- The efficiency of use of the human capital in the agriculture / V. Bazylevych, G. Kupalova, Z. Bulhairova, L. Satyr // Problems and Perspectives in Management. – 2017. – № 4. – P. 97-102.
- Людський розвиток в Україні: інституційне підґрунтя соціальної відповідальності : кол. моногр. / за ред. Е. М. Лібанової; Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України. – Київ, 2017. – 368 с.
- Гришнова О. А. Соціальні інновації у трудовій сфері: сутність, види, особливості реалізації в Україні / О. А. Гришнова, Г. Ю. Міщук // Демографія та соціальна економіка. – 2013. – № 2 (20). – С. 167-178.
- Людський капітал: підвищення конкурентоспроможності на основі соціальних інновацій : монографія / А. В. Семикіна. – Одеса : "Атлант", ВОІ СОІУ, 2018. – 272 с.

В. Осецький, д-р экон. наук, проф.,
О. Кирильчук, канд. экон. наук, доц.,
Н. Савчук, канд. экон. наук, ассист.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

СОЦИАЛЬНЫЕ ИННОВАЦИИ В ОБРАЗОВАНИИ – ДРАЙВЕРЫ РАЗВИТИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА

Проанализированы теоретические подходы к пониманию сущности категории "социальные инновации" в образовательном пространстве и показано, какую роль они играют в развитии человеческого капитала. Дано авторское определение социальных инноваций и исследованы существующие подходы к их классификации. Доказана значимость высшего образования в развитии человеческого капитала и внедрении новых социальных инициатив. Обоснована необходимость проведения глубоких реформ системы образования и фокусирования внимания на дополнительных миссиях университетов с ориентацией на инклюзивное развитие, исследовательскую и предпринимательскую деятельность. Освещена роль социальных инициатив в повышении конкурентоспособности украинских университетов.

Ключевые слова: социальные инновации, образование, образовательное пространство, драйверы, исследовательский университет, предпринимательский университет, человеческий капитал.

9. Ситницький М. В. Стратегічне управління розвитком дослідницьких університетів : монографія / М. В. Ситницький. – К. : Ліра, 2018. – 302 с.

10. Федуллова Л. І. Інноваційний фактор забезпечення сталого розвитку регіонів України / Л. І. Федуллова // Економічний вісник університету. – 2017. – Вип. 33(1). – С. 62-71.

11. Соціальні інновації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ru.wikipedia.org/wiki>

12. Phills Jr. Rediscovering Social Innovation [Електронний ресурс] / Jr. Phills, K. Deiglmeier, D. Miller // Stanford Social Innovation Review. – Fall 2008. – Режим доступу : <http://www.ssireview.org/articles/entry/rediscovering-social-innovation>

13. Набатова О. О. Соціальні інновації: поняття, види, суб'єкти / О. О. Набатова // Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. – 2011. – № 6 – С. 58-66.

14. Царев А. Социальная инновация как универсальное начало общественного бытия. Власть / А. Царев. – 2010. – С. 64-66.

15. Martins K. Can Public Space be a Platform for Social Innovation? A Study of Sannomiya, Kobe, Japan [Електронний ресурс] / K. Martins // Japan Social Innovation Journal. – 2014. – Vol. 4. – № 1. – P. 44-54. – Режим доступу : <http://doi.org/10.12668/jsij.4.44>

16. Жалдак Г. Класифікація інновацій та їх соціальний підвид / Г. Жалдак, Н. Сімченко // Економічний аналіз. – 2012. – Вип. 10. – Ч. 4. – С. 92-95.

17. Веселков А. В. Человеческий капитал в качестве источника социальных инноваций / А. В. Веселков // Интерэкспо Гео-Сибирь. – 2013. – № 1. – Т. 6. – С. 247-250.

18. Інформаційно-аналітичні матеріали до парламентських слухань на тему "Збалансований розвиток людського капіталу в Україні: завдання освіти і науки" 10 квітня 2019 року (підготовлено МОН).

19. Социальные инновации – лекарство, если больно – общество [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://viafuture.ru/katalog-idej/sotsialnye-innovatsii>.

20. Nicholls A. Social Innovation: Blurring Boundaries to Reconfigure Markets / A. Nicholls, A. Murdock. – London, 2012. – 302 p.

21. Brundenius C. Universities, Inclusive Development and Social Innovation / Claes Brundenius, Bo Göransson Jose, Manoel Carvalho de Mello. – Switzerland, 2017. – 405 p.

22. Latinamerican social innovation network [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lasin-eu.org/en/what-lasin>

23. Burton R. Clark. Creating Entrepreneurial Universities: Organizational Pathways of Transformation / Clark R. Burton // IAU PRESS. ISSUES IN HIGHER EDUCATION / Wagon Lane, Bingley BD16 1WA. – UK : Emerald Group Publishing Limited. Howard House, 2008. – 164 p.

24. 20 Deliverables for 2020: Bringing tangible results for citizens [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/20_deliverables_for_2020.pdf

25. Sztompka P. Uniwersytet w przestrzeni społecznej / P. Sztompka // Zarządzanie Publiczne. – 2016. – № 36 (2). – S. 54-58. DOI: 10.15678/ZP.2016.36.2.03

26. Zygmont J. Rozwoj przedsiębiorstw w regionach peryferyjnych: wzorce i determinanty / J. Zygmont // Problemy Zarządzania. – 2017. – 1 (65), cz. 1. – S. 226-236. DOI: 10.7172/1644-9584.65.14

27. Про затвердження середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року та плану пріоритетних дій Уряду на 2017 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-p>

28. Проект развития человеческого капитала [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.vsemirnyjbank.org/ru/publication/human-capital>

Received: 17/11/2019
1st Revision: 26/01/2020
Accepted: 20/02/2020

Author's declaration on the sources of funding of research presented in the scientific article or of the preparation of the scientific article: budget of university's scientific project

V. Osetsyki, Doctor of Sciences (Economics), Professor,
 O. Kyrylchuk, PhD in Economics, Associate Professor,
 N. Savchuk, PhD in Economics, Assistant,
 Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

SOCIAL INNOVATIONS IN EDUCATION – DRIVERS OF HUMAN CAPITAL DEVELOPMENT

The article analyzes the theoretical approaches to understanding the essence of the category "social innovations" in the educational space and shows what role they play in the development of human capital. The authors define "social innovations" and explore existing approaches to their classification. The importance of higher education in the development of human capital and the introduction of new social initiatives have been demonstrated. The necessity to carry out deep reforms of the education system and focus on additional missions of universities with a focus on inclusive development, research and entrepreneurship are substantiated. The role of social initiatives in increasing the competitiveness of Ukrainian universities is highlighted.

Keywords: social innovations, education, educational space, drivers, research university, business university, human capital.

References (in Latin): Translation / Transliteration / Transcription

- Higher Education in Cities and Regions (2010). URL: www.oecd.org/education/imhe/42440961.pdf [in English].
- Empowering people driving change: Social innovation in the EU. Bureau of European Policy Advisers, European Commission (2011) [in English].
- Anderson, M., Domanski, D., Howaldt, J. (2017). Social innovation as a chance and a challenge for higher education institutions. Atlas of Social Innovation. 50-54 [in English].
- Brundenius, C., Göransson, Bo, Manoel, J. (2017). Universities, Inclusive Development and Social Innovation. An International Perspective. Springer International Publishing Switzerland [in English].
- Bazylevych, V., Kupalova, G., Bulhairova, Z., Satyr, L. (2017). The efficiency of use of the human capital in the agriculture. Problems and Perspectives in Management. Issue 4. 97-102 [in English].
- Human Development in Ukraine: The Institutional Basis of Social Responsibility: The monograph (2017) / Edited by E.M. Libanova. Ptoukha Institute for Demography and Social Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine, 368 [in Ukrainian].
- Grishnova, O., Mishchuk, G. (2013). Social Innovations in The Work Sphere: Essence, Types, Features of Realization in Ukraine // Demography and social economy. Issue 2 (20). 167-178 [in Ukrainian].
- Semykina, A. (2018). Human Capital: Increasing of the Competitiveness Based on Social Innovations. Odessa: Atlant [in Ukrainian].
- Sytnytsky, M. (2018). Strategic management of the development of research universities. K.: Lira [in Ukrainian].
- Fedulova, L. (2017). Innovative Factor for Sustainable Development of Ukrainian Regions. University Economic Bulletin. Vol. 33(1). 62-71 [in Ukrainian].
- Social innovations. URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki> [in Ukrainian].
- Phills, Jr., Deiglmeier, K., Miller, D. (2008). Rediscovering Social Innovation. Stanford Social Innovation Review. URL: <http://www.ssiireview.org/articles/entry/re-discovering-social-innovation> [in English].
- Nabatova, O.A. (2011). Social Innovation: Definition, Types, Subjects. The Bulletin of Yaroslav Mudryi National Law University. 6, 58-66 [in Ukrainian].
- Tsarev A. (2010). Social innovation as the universal beginning of social life. Power. 64-66 [in Russian].
- Martyns, K. (2014). Can Public Space be a Platform for Social Innovation? A Study of Sannomiya, Kobe, Japan. Japan Social Innovation Journal. Vol. 4, 44-54 [in English].
- Zhaldak, G., Simchenko, N. (2012). Classification of innovations and their social subspecies. Economic analysis. Issue 10, part. 4, 92-95 [in Ukrainian].
- Veselkov, A.V. (2013). Human capital as a source of social innovation // Interexpo Geo-Siberia. 1, vol.6, 247-250 [in Russian].
- Informatsiyno-analitychni materialy do parlamentskykh slukhan' na temu "Zbalansovanyy rozvytok lyudskoho kapitalu v Ukrayini: zavrannya osvity i nauky" 10 kvitnya 2019 roku (pidhotovleno MON) [in Ukrainian].
- Social innovation is a cure if the sick is a society. URL: <https://viafuture.ru/katalog-idej/sotsialnye-innovatsii> [in Russian].
- Nicholls, A., Murdock, A. (2012). Social Innovation: Blurring Boundaries to Reconfigure Markets, London [in English].
- Brundenius, C., Jose, B. G., Manoel Carvalho de Mello (2017). Universities, Inclusive Development and Social Innovation. Switzerland [in English].
- Latinamerican social innovation network. URL: <http://www.lasin-eu.org/en/what-lasin> [in English].
- Burton, R. Clark (2008). Creating Entrepreneurial Universities: Organizational Pathways of Transformation. Iau Press. Issues in Higher Education. Wagon Lane, Bingley BD16 1WA. – UK: Emerald Group Publishing Limited. Howard House [in English].
- 20 Deliverables for 2020: Bringing tangible results for citizens. URL: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/20_deliverables_for_2020.pdf [in English].
- Sztompka, P. (2016). University in social space. Public Management. Issue 36 (2), 54-58 [in Polish]. DOI: 10.15678/ZP.2016.36.2.03
- Pro zatverdzhennya seredn'ostrokovoho planu pryoritetnykh diy Uryadu do 2020 roku ta planu pryoritetnykh diy Uryadu na 2017 rik. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-p> [in Ukrainian].
- Zygmunt, J. (2017). Business development in peripheral regions: patterns and determinants. Problems of Management. Issue 1 (65), vol. 1, 226-236 [in Polish].
- Project of the Human Capital Development. URL: <https://www.vsemirnyjbank.org/ru/publication/human-capital> [in English].